

شکافندۀ دانش

امام محمد باقر (ع)

رسول جزینی

نورالشیعہ
کتاب خانہ

کتاب دانشجو

شکافنده دانش

امام محمد باقر(ع)

رسول جزینی

ناشر: انتشارات کانون اندیشه جوان

طراح جلد: وهب رامزی

چاپ اول: ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

چاپ و صحافی: ناژو

کانون اندیشه جوان

سرشناسه: جزینی، رسول - ۱-

عنوان و نام پدیدآور: شکافنده دانش - امام محمد باقر(ع) / رسول جزینی.

مشخصات نشر: تهران: کانون اندیشه جوان، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۱۸۴ص.

شابک: 978-600-159-293-5

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

ادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: محمد بن علی(ع)، امام پنجم، ۵۷-۱۱۴ق.

موضوع: موضوع: محمد بن علی(ع)، امام پنجم، ۵۷-۱۱۴ق -- سرگذشتنامه

موضوع: Muhammad ibn Ali, Imam V -- Biography

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ ش ۸ ج ۴۴/۴ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۵۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۹۵۹۸۷۷

تهران: تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

همه حقوق محفوظ است

فهرست

- پیشگفتار..... ۱۱
- مقدمه..... ۱۵
- فصل اول: نگاشتن این اثر به زندگی امام محمد باقر علیه السلام و اوضاع سیاسی و علمی عصر ایشان..... ۱۷
- گفتار اول: درآمدی بر زندگی حضرت امام محمد باقر علیه السلام..... ۱۹
- بند ۱. ولادت و شهادت..... ۱۹
- بند ۲. لقب باقرالعلوم و موسیویت علمی امام محمد باقر علیه السلام..... ۲۱
- بند ۳. دیدگاه اندیشمندان دربارهٔ مقیاس علمی امام باقر علیه السلام..... ۲۵
- بند ۴. سیره اخلاقی و عملی حضرت باقر علیه السلام..... ۲۹
- ۱-۴. عبادت و بندگی خدا..... ۳۰
- ۲-۴. کار و تلاش در اوج زهد و تقوا..... ۳۱
- ۳-۴. رسیدگی به محرومان و دلجویی از آنان..... ۳۲
- ۴-۴. شکیبایی و بردباری در برخورد با مردم..... ۳۳
- ۵-۴. صبر در برخورد با مشکلات و سختی‌ها..... ۳۳
- گفتار دوم: وضعیت سیاسی و علمی - فرهنگی دوره امام محمد باقر علیه السلام..... ۳۵
- بند ۱. وضعیت سیاسی عصر امام محمد باقر علیه السلام..... ۳۵
- بند ۲. وضعیت علمی - فرهنگی عصر امام محمد باقر علیه السلام..... ۴۲

- بند ۳. مشرب‌های فقهی..... ۴۴
- بند ۴. مکتب‌های کلامی..... ۴۶
- ۴-۱. خوارج..... ۴۶
- ۴-۲. مرجئه..... ۴۶
- ۴-۳. جبریه..... ۴۷
- ۴-۴. قتیبه..... ۴۸
- ۴-۵. عثمانیه..... ۴۹
- ۴-۶. غالی..... ۵۰
- فصل دوم: دیدگاه‌های امام محمد باقر (ع) در تبیین علوم اسلامی..... ۵۳
- گفتار اول: کلام..... ۵۵
- بند ۱. شناخت خدا..... ۵۶
- بند ۲. صفات خدا..... ۵۷
- بند ۳. جبر و اختیار..... ۵۹
- بند ۴. ایمان..... ۶۱
- بند ۵. امامت..... ۶۳
- ۵-۱. آموزه نص..... ۶۴
- ۵-۲. علم امام..... ۶۶
- ۵-۳. تأثیر اندیشه امامت در میان شیعیان..... ۶۸
- ۵-۴. اندیشه غیبت..... ۶۹
- بند ۶. تقیه..... ۷۲
- گفتار دوم: فقه..... ۷۵
- بند ۱. فقه امام باقر (ع) مبتنی بر فقه امام علی (ع)..... ۷۷

- بند ۲. تصحیح اشتباه‌ها و بیان احکام صحیح ۷۹
- بند ۳. تبیین احکام و فروع فقہی (با تأکید بر ممیزات فقہی شیعه) ۸۰
- ۳-۱. حج تمتع ۸۰
- ۳-۲. اذان ۸۲
- ۳-۳. مسح علی الخفین ۸۳
- ۳-۴. جهر به بسم الله ۸۴
- بند ۴. امور شرعی و ابعاد کلی استنباط ۸۶
- ۴-۱. اصول فقه ۸۸
- ۴-۱-۱. استصحاب ۸۹
- ۴-۱-۲. بیت شراعت قرآن ۹۱
- ۴-۲. قواعد فقہی ۹۳
- بند ۵. امام باقر (ع) در کتب فقہی ۹۴
- گفتار سوم: تفسیر قرآن ۹۷
- بند ۱. اهتمام به قرآن ۹۷
- بند ۲. گونه‌شناسی روایات تفسیری امام محمد باقر (ع) ۹۸
- ۲-۱. تفسیر قرآن به قرآن ۹۸
- ۲-۲. تفسیر و تبیین واژه‌های قرآنی ۱۰۰
- ۲-۳. تبیین معنای آیات با قواعد زبان و ادبیات عرب ۱۰۱
- ۲-۴. تفسیر کلامی ۱۰۲
- بند ۳. تبیین اسباب النزول برای فهم بهتر آیات ۱۰۳
- بند ۴. قاعده جری و تطبیق ۱۰۴
- بند ۵. رویارویی امام با دیدگاه‌های نادرست درباره قرآن ۱۰۶

- ۱-۵. تفسیر به رأی ۱۰۷
- ۲-۵. ضرب قرآن ۱۰۸
- ۳-۵. حدیث سبعة احرف ۱۰۹
- گفتار چهارم: حدیث ۱۱۱
- بند ۱. اهتمام امام نسبت به روایت و کتابت و فهم حدیث ۱۱۱
- بند ۲. تطابق حدیث شیعه با سنت پیامبر اکرم (ص) ۱۱۴
- بند ۳. امام باقر (ع) و مسئله اسناد ۱۱۶
- بند ۴. بیان امام باقر (ع) در کتب حدیثی اهل سنت ۱۱۷
- گفتار پنجم: سیره و تاریخ ۱۲۱
- بند ۱. اهمیت تاریخ ۱۲۱
- بند ۲. اهتمام امام محمد باقر (ع) به سیره و تاریخ ۱۲۱
- ۱-۲. سیره و مغازی پیامبر اکرم (ص) ۱۲۲
- ۲-۲. سیره امام علی (ع) و سایر اجداد بیت (ع) ۱۲۴
- ۲-۳. آثار تاریخی شاگردان امام باقر (ع) ۱۲۶
- فصل سوم: اقدام‌های آموزشی و عملی امام محمد باقر (ع) در گسترش علم اسلامی ... ۱۲۹
- گفتار اول: تربیت شاگردان ۱۳۱
- بند ۱. ترغیب به علم‌آموزی ۱۳۱
- بند ۲. مجالس آموزشی امام محمد باقر (ع) ۱۳۲
- ۱-۲. مجالس عمومی ۱۳۲
- ۲-۲. مجالس خصوصی ۱۳۴
- بند ۳. وضعیت کمی و کیفی شاگردان امام باقر (ع) ۱۳۵
- ۳-۱. زرارة بن اعین (م ۱۴۸ یا ۱۵۰ ق) ۱۳۸

۱۳۹	۳-۲. محمد بن مسلم ثقفی (م ۱۵۰ق).....
۱۴۰	۳-۳. برید بن معاویه عجللی کوفی (م ۱۵۰ق).....
۱۴۰	۳-۴. أبان بن تغلب (م ۱۴۱ق).....
۱۴۱	۳-۵. جابر بن یزید جعفی (م ۱۲۸ق).....
۱۴۵	۴-۱. اردوم: برخورد با عقاید اشتباه و گروه‌های منحرف.....
۱۴۵	بند ۱. شیوه مبارزه امام باقر علیه السلام.....
۱۴۶	بند ۲. برخورد امام با گروه‌های منحرف و دیدگاه‌های نادرست.....
۱۴۶	۲-۱. حواصی.....
۱۴۸	۲-۲. محاربه رای و تیاس.....
۱۴۹	۲-۳. مبارزه با غرور و غفلت.....
۱۵۴	۲-۴. مرجئه.....
۱۵۵	۲-۵. مبارزه با اسرائیلیات.....
۱۵۷	بند ۳. احتجاجات و مناظره‌های امام علیه السلام.....
۱۵۹	کتابنامه.....
۱۷۳	فهرست آیات.....
۱۷۵	فهرست روایات.....
۱۷۷	نمایه.....

پیشگفتار

بر مذهب برای بقا و ترویج خود، به اصول اعتقادی و عملی روشن نیاز دارد و باید پاسخگوی 'اراع' نیازهای پیروان خود باشد؛ از این رو ضروری بود امامان معصوم علیهم السلام به عنوان جانشینان پیامبر صلی الله علیه و آله، طی یک نهضت علمی مستمر و از طریق تربیت شاگردان مستعد، به ترویج و تبیین ترویج علوم مرتبط با شریعت اسلام اقدام کنند. در این میان، دوره امام باقر علیه السلام و فرزند بزرگوار ایشان امام صادق علیه السلام را می‌توان نقطه عطف تاریخ تشیع در تبیین معارف دینی دانست.

امام باقر علیه السلام با توجه به شرایط و نیازهای دوره خود، در راستای حفظ و صیانت دین اسلام و احیا و گسترش معارف اسلامی، سه هدف عمده را پیگیری کردند: اول آنکه به تبیین و گسترش معارف اسلامی و تصحیح اشتباهات پرداخت؛ دوم اینکه با تربیت شاگردانی برجسته، به گسترش و حفظ این معارف الهی پرداخت؛ و سوم نهایت آنکه، با تعالیم گسترده و ارزشمند خود در علوم مختلف اسلامی، زمینه‌ساز ترویج فعالیت‌های علمی و فرهنگی امام صادق علیه السلام شدند.

نتیجه فعالیت‌های این دو امام همام و امامان پیش از ایشان، آن شد که شیعیان، چارچوب‌های فکری و مبانی مشخص خود را یافته و به عنوان مذهب مستقل با نام «شیعه جعفری» شناخته شوند.

بر این اساس، سعی این نوشتار آن بوده که در سه فصل به توصیف حیات علمی امام باقر علیه السلام بپردازد. در فصل اول، نگاهی اجمالی به زندگی امام محمد باقر علیه السلام و اوضاع

سیاسی و علمی عصر ایشان شده است. در فصل دوم، دیدگاه‌های امام در تبیین علوم اسلامی مورد بررسی قرار گرفته و در نهایت، در فصل آخر به اقدام‌های آموزشی و عملی امام محمد باقر (ع) در گسترش علوم اسلامی اشاره شده است.

اثر حاضر محصول تلاش گروه مطالعات فرهنگی و اجتماعی مرکز پژوهش‌های جوان است. این مجموعه، شاخه‌ای از شاخسار پر بر و بار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی^۱ است که با گروه‌های علمی «بینش و اندیشه»، «مطالعات فرهنگی و اجتماع»، «نظام و مطالعات انقلاب اسلامی»، «اخلاق، تربیت و روان‌شناسی»، «سنت‌های حوزه» و «ادب طلبگی» به افق‌های پیش رو و گام‌های پیشرو در عرصه فرهنگ جامعه اندیشه، آثاری پدید می‌آید به ثمر نشانده است. رشد و شکوفاندن باورها و گرایش‌های دینی، معرفی الگوهای مطلوب رفتار دینی و پاسخ به نیازها و خواسته‌های جوانان در زمینه‌های دینی، فرهنگی و اجتماعی از برجسته‌ترین هدف‌های فراروی مرکز است تا با رصد شرایط روز جامعه، به صورت موضوعات ضروری دست زده، پژوهش‌هایی مفید بیافریند.

مرکز پژوهش‌های جوان در چهار سطح چون، دانشجو، اندیشه و طلبه به تولید آثاری در قالب‌ها و آرایه‌های گوناگون مشغول است:

۱. مخاطبان «کتاب جوان» تحصیل‌کردگان دوره متوسطه اند. عمده‌ی آن هفده تا ۲۴ سال سن دارند.

۱. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی با توجه به بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظریه‌پروری و نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی مبتنی بر آن و پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقعه فکری و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل کرده و نسل جوان کشور، به عنوان نهادی علمی پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد. این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی، غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

۲. مخاطبان «کتاب دانشجو» دانش پژوهان مقطع کاردانی و کارشناسی با حدود سنی پیش بینی شده هجده تا ۲۶ ساله اند.

۳. مخاطبان «کتاب اندیشه» جوانان عبور کرده از تحصیلات مقطع کارشناسی و با سن پیش بینی شده کمتر از ۲۸ ساله اند.

۴. مخاطبان «کتاب طلبه» جوانانی هستند که سال های نخست و سطوح میانی علوم دینی را می گذرانند.

کتاب پیش ... از آثار سطح دانشجوی این مرکز است.
این مرکز با قدیمی از آقای رسول جزینی برای انجام این اثر، تلاش مجدانه مدیر گروه مطالعات فرهنگی، آج ماعی آقای مهدی رحیمی و همکاری ارزیا بان گرامی آقایان حجت الاسلام والمسلمین محمد مسفر جبرئیلی و دکتر سعید طاوسی را ارج نهاده، صمیمانه در انتظار نقدها و پیشنهاد های خوانندگان تیزبین نشسته است.

مرکز پژوهش های جوان